

Istraživanja povijesti knjige u hrvatskim časopisima u razdoblju od 2001. do 2010.

Jasna Tingle, Jasna.Tingle@CARNet.hr

Sveučilište u Zadru, poslijediplomski studij Društvo znanja i prijenos informacija

Libellarium, V, 1 (2012): 1 - 13.

UDK: 002.1(091):001.89:050(497.5)''2001/2010''

Stručni rad

Sažetak

Ciljevi su rada utvrditi opseg i sadržaj hrvatske znanstvene produkcije s područja povijesti knjige, utvrditi u kojim se hrvatskim časopisima objavljuju radovi o povijesti knjige te odrediti njihovu užu tematiku i broj znanstvenika koji se tim područjem bave. Istraživanje je provedeno na uzorku od 177 radova objavljenih u 17 hrvatskih časopisa u razdoblju od 2001. do 2010. godine.

Prikupljeni podaci pokazuju da manji broj časopisa kontinuirano objavljuje radove s područja povijesti knjige, a samo jedan časopis navodi povijest knjige kao jedno od glavnih područja svog interesa. Nadalje, razvidno je da se vrlo mali broj znanstvenika kontinuirano ili povremeno bavi poviješću knjige. Tematika zastupljena u odabranim člancima reflektira raznovrsnost interesa, ali tek u manjem broju članaka ogledaju se recentni trendovi u svjetskoj povijesti knjige.

Istraživanjem nisu obuhvaćene znanstvene ili stručne monografije objavljene u istom razdoblju, kao ni zbornici radova ili kvalifikacijske radnje. Produkcija u znanstvenim i stručnim časopisima, kao temeljnim nositeljima znanstvene komunikacije, daje relevantan uzorak za rekonstrukciju zastupljenosti povijesti knjige kao teme znanstvenog istraživanja u hrvatskoj znanosti. Navedena je rekonstrukcija ujedno i temeljni znanstveni doprinos ovoga rada.

KLJUČNE RIJEČI: povijest knjige, znanstveni časopisi, stručni časopisi.

Uvod

Povijest knjige oduvijek je bila zastupljena u povijesnim istraživanjima, no do sredine 20. stoljeća knjiga je uglavnom promatrana kao intelektualno djelo, rezultat djelovanja povijesne ličnosti, te je razmatrana u kontekstu političke i događajne povijesti (Gross 1980: 1996). Takvo se shvaćanje počelo mijenjati jačanjem francuske strukturalne historiografije u prvoj polovici 20. stoljeća, a posebice u sklopu škole anala, čiji su pripadnici povijesna istraživanja usmjerili prema društvenim, ekonomskim i

intelektualnim strukturama. Analisti Lucien Febvre i Henri-Jean Martin monografijom *L'Apparition du livre* iz 1958. godine prvi su smjestili knjigu u strukturalni kontekst njezina nastanka, proizvodnje i uporabe, čime je označen početak tzv. socijalne povijesti knjige. Nekoliko generacija škole anala do 80-ih godina 20. stoljeća interes je s proizvodnje knjige usmjerilo i na njezinu distribuciju i recepciju, prikupljajući pritom velike količine podataka o ekonomiji knjige i njezinu značenju u pojedinim povijesnim razdobljima i sredinama.

Novi zamah razvoju povijesti knjige daje Robert Darnton (1982; 2007) koji povijest knjige opisuje kao novu disciplinu nastalu konvergencijom nekoliko humanističkih znanosti, npr. povijesti, komparativne književnosti, sociologije i sl. Brzom razvoju povijesti knjige, razvidnom kroz pokretanje specijaliziranih časopisa i fokusiranje pojedinih znanstvenika na istraživanje nakladništva, tiskarstva, papira ili pak širenje interesa na druge discipline, Darnton pokušava dati teorijski okvir kroz tzv. komunikacijski krug, model koji definira uloge autora, izdavača, proizvođača, distributera, čitatelja i sl. Otprilike istodobno, Roger Chartier, predstavnik četvrte generacije škole anala, ide i korak dalje u apstrahiranju uloge autora, ali i uloge čitatelja i čitanja, pa i drugih koncepata vezanih za knjigu, kao što je knjižnica (Chartier 1994). Oba autora našla su dodirne točke i s drugim pripadnicima tzv. nove kulturne povijesti u posljednjim desetljećima 20. stoljeća (Hunt 1989), a obojica su i dalje aktivni i bave se i najaktualnijim pitanjima iz sadašnjosti i budućnosti knjige (usp. npr. Darnton 2009). Međutim povjesničari nisu bili jedini znanstvenici koji su gradili novu disciplinu. Leslie Howsam (2006) pokazuje da su ishodišta povijesti knjige izrazito interdisciplinarna, a mogu se predočiti kao trokut kojemu kutove čine povijest (s naglaskom na istraživanju radnji povezanih s knjigom), književna kritika i književna povijest koje su usmjerene na tekst i, naposljetku, bibliografija u čijem je središtu dokument kao objekt u najširem smislu pojma. Povijest književnosti i književna kritika dale su iznimne doprinose povijesti knjige u dijelu koji se odnosi na sadržaj i katkad je iznimno teško definirati granice između povijesti književnosti i povijesti knjige, što se odrazilo i na ovo istraživanje.

U anglosaksonskim zemljama tradicionalno je jaka disciplina analitička bibliografija (treći kut trokuta), koja se bavi djelima pojedinih autora i utvrđuje podatke vezane uz njihovo nastajanje i autorstvo različitim metodama, od fizičkog opisa pojedinih primjeraka do analize jezika i stila pisanja, ali ne i sadržaja. Iako nije izrasla u samostalnu znanost, i ta je disciplina imala važne predstavnike iz čijih su krugova s jedne strane bile upućivane kritike socijalnoj povijesti knjige, optužujući ju za pretjeranu generalizaciju (Adams - Barker 1993), a s druge se aktivno zalagalo za proširenje interesa bibliografije na razne aspekte povijesti knjige i čitanja, čak i na tzv. „sociologiju teksta“ (McKenzie 2006).

Ta kretanja u području povijesti knjige donekle su se mogla pratiti i u Hrvatskoj, budući da su neki radovi spomenutih autora prevedeni na hrvatski jezik ili su na izvornom jeziku dostupni u našim knjižnicama. Hrvatska produkcija, iako malena, ipak je rezultirala

izlaskom sintetičkog trotomnog djela *Socijalna povijest knjige u Hrvata* (Stipčević 2004 - 2008), kao i monografijom *Pisac i autoritet* (Velagić 2010), vjerojatno jedinim djelom s tematikom povijesti knjige koje se uklapa u svjetske interpretacije kulturne povijesti.

Ciljevi istraživanja

Temeljni su ciljevi provedenog istraživanja:

- a) kvantificirati rezultate bavljenja poviješću knjige na temelju analize časopisa u kojima se objavljuju radovi navedene tematike
- b) utvrditi u kojim se hrvatskim časopisima objavljuju radovi o povijesti knjige
- c) utvrditi užu tematiku objavljenih radova
- d) utvrditi broj znanstvenika koji se bave poviješću knjige
- e) utvrditi koliko hrvatska znanstvena produkcija na području povijesti knjige prati trendove opisane u uvodnom poglavlju i
- f) pokušati definirati mogući trend u nacionalnoj stručnoj i znanstvenoj produkciji s područja povijesti knjige.

Drugim riječima, ciljevi su istraživanja utvrditi što je u sklopu nacionalne znanosti povijest knjige te tko se u Hrvatskoj njome bavi i kako.

Metodologija istraživanja

Istraživanje je provedeno na 17 hrvatskih časopisa koji su izlazili u razdoblju od 2001. do 2010. godine (v. tablicu 1). Broj časopisa nije bio unaprijed određen, nego su u sklopu istraživanja identificirani časopisi u kojima je zastupljena tematika povijesti knjige. Polazište pretraživanja časopisa bio je Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske - Hrčak, no uvršteni su i časopisi koji se ne pojavljuju na Hrčku (npr. „Gazophylacium“).

Istraživanje je ograničeno na jedno desetljeće jer se može pretpostaviti da je broj članaka objavljenih tijekom deset godina relevantan za obradu, a odabrano je razdoblje od 2001. do 2010. godine budući da je tada i u svjetskim razmjerima povijest knjige kao područje istraživanja u cijelosti sazrela.

Za svih 17 časopisa pregledani su svi brojevi objavljeni u zadanom razdoblju. Za svaki se članak, najprije na temelju naslova i sažetka, utvrdilo je li tematika članka u skladu s ciljevima istraživanja, a u većini slučajeva pregledan je i cjelovit tekst. Kategorizacija članaka nije uzeta kao kriteriji za uvrštenje pojedinog rada u istraživanje, a u obzir su uzeti znanstveni i stručni radovi svih vrsta, s iznimkom recenzija i prikaza.

Tablica 1. Analizirani časopisi s brojem objavljenih radova o povijesti knjige

Naslov časopisa	Broj radova
Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku	4
Arhivski vjesnik	8
Cris: časopis Povijesnog društva Križevci	3
Gazophylacium	62
Historijski zbornik	2
KAJ – časopis za književnost, umjetnost, kulturu	18
Libellarium: časopis za povijest pisane riječi, knjige i baštinskih ustanova	15
Muzeologija	6
Osječki zbornik	9
Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja	3
Rad HAZU. Razred za društvene znanosti	1
Radovi Zavoda za hrvatsku povijest (Filozofski fakultet Zagreb)	2
Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru	6
Scrinia Slavonica	3
Senjski zbornik	12
Vjesnik bibliotekara Hrvatske	20
Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti HAZU	3
Ukupno	177

Ključno pitanje pri izboru radova za analizu u ovom istraživanju bilo je pitanje definiranja *povijesti knjige*, o čemu je bilo riječi u uvodnom poglavlju. S obzirom na znanstvena područja i polja u Republici Hrvatskoj, radovi na temu povijesti knjige podjednako bi mogli pripadati području društvenih znanosti, polju informacijskih znanosti, kao i području humanističkih znanosti, a u njihovu sklopu povijesti, jezikoslovlju, znanosti o književnosti itd. Podjela na znanstvena područja primijenjena je i na Hrčku, pa je na početku istraživanja pomogla ukazujući na časopise koji, baveći se lokalnom ili regionalnom tematikom, povremeno obrađuju i povijest knjige. No ista podjela nije imala većeg utjecaja na tijek istraživanja jer se časopisi uglavnom deklariraju kao interdisciplinarni, pa se i na Hrčku pojavljuju na popisu u više područja. Iz polja informacijskih znanosti i povijesti pregledani su i neki časopisi u kojima nisu

pronađeni članci o povijesti knjige (npr. „Informatologia“, „Journal of Information and Organizational Sciences“, „Povijesni prilozi“). No istovremeno nije pregledano više časopisa iz područja jezikoslovlja, znanosti o književnosti ili povijesti umjetnosti iako je postojala mogućnost da se i u njima pojavio poneki članak o povijesti knjige, budući da je riječ o časopisima koji se fokusiraju na one aspekte – likovne, jezične ili literarne – koji se ne mogu obuhvatiti pojmom povijesti knjige.

Među članke odabrane za analizu uključeni su oni koji se bave poviješću knjige u Hrvatskoj u užem smislu – nisu razmatrani članci o rukopisnim dokumentima, dokumentima općenito, novinama, pa ni povijesnim novinama. Uvaženi su članci koji se bave tiskanom knjigom, ali i rukopisnom knjigom ako ona potječe iz razdoblja novog vijeka. Takva je odluka bila temeljena na argumentaciji Sandre Hindman (1991), koja smatra da nijedna struja u povijesti knjige ne bi trebala zanemariti činjenicu da su rukopisne knjige pisane i čitane još dugo nakon izuma tiskarskog stroja. Čini se da više članaka koji su se u Hrvatskoj bavili upravo rukopisnim knjigama iz razdoblja 16. – 18. stoljeća govori u prilog toj tvrdnji.

Bilo je potrebno odrediti i povijesno razdoblje koje je predmet radova odabranih za istraživanje, pa je stoga za početak uzeta sredina 15. stoljeća, tj. vrijeme izuma tiskarskog stroja, ali i vrijeme uzleta obrazovanja i kulture, u kojem knjiga postaje prisutnija u nešto širim društvenim krugovima nego do tada i u kojem riječ knjiga dobiva značenje blisko današnjemu (Chartier 1989). Za kraj je određena 1835. godina, koja se općenito smatra završetkom razdoblja stare knjige u Hrvatskoj (Katić 2007) radi promjena koje su nakon toga uslijedile u korištenju hrvatskog standardnog jezika i u tehnologiji proizvodnje knjige. Ta je odluka iz istraživanja isključila nekoliko zanimljivih radova, ali je bila nužna u nedostatku argumenata za odluku o nekom drugom povijesnom trenutku koji bi odvojio povijest knjige od njezine sadašnjosti. Moglo se očekivati da će u odabiru članaka biti potrebno i geografsko određenje, no pokazalo se da autori koji objavljuju u hrvatskim časopisima uglavnom i pišu o hrvatskim knjigama, tj. o knjigama hrvatskih autora, bez obzira na to gdje su izdane, te o knjigama izdanim u Hrvatskoj. Među odabranim člancima nekoliko ih je bilo objavljeno na engleskom jeziku iako su autori iz Hrvatske, a istovremeno je bilo nekoliko članaka stranih autora prevedenih na hrvatski jezik.

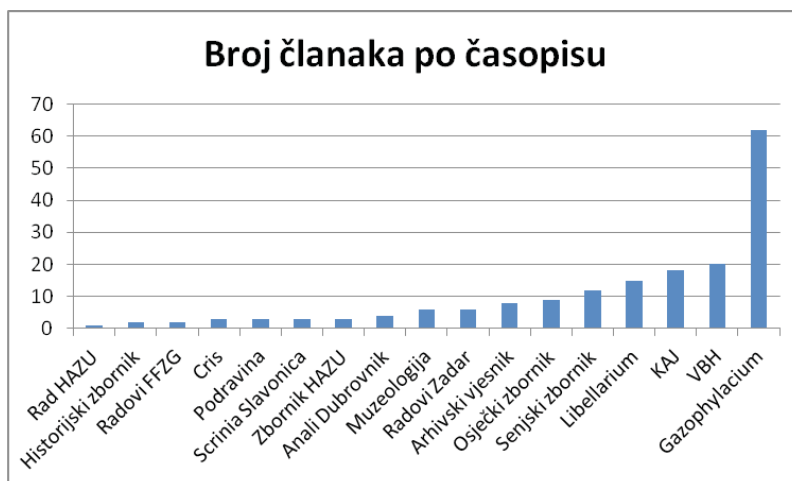
Na temelju navedenih kriterija odabrano je 177 članaka obuhvaćenih istraživanjem. U metodološkom smislu ovaj se rad djelomično ugleda na rad Mire Bačić i Zagorke Majstorović (2007), koje su analizirale brojčane i sadržajne podatke o člancima objavljenim u „Vjesniku bibliotekara Hrvatske“. Posebno je bio koristan primjer iz tog rada po kojemu se svaki odabrani članak uvrštava u samo jednu tematsku kategoriju. Povijest knjige zapravo vapi i za istraživanjem kakvo su provele Ana Barbarić, Ivana Hebrang Grgić i Aleksandra Horvat (2007), ponovno na primjeru „Vjesnika bibliotekara Hrvatske“, a u kojem su autorice sadržajnu analizu članaka temeljile na postojećoj klasifikaciji, ali i na znanstvenom pristupu koji je u člancima primijenjen.

Istraživanjem nisu obuhvaćene znanstvene ili stručne monografije objavljene u istom razdoblju, kao ni zbornici radova, pa stoga cilj ovoga rada ni u kojem slučaju nije izrada bibliografije radova o povijesti knjige niti evaluacija samih radova ili autora. Usprkos tomu, produkcija u znanstvenim i stručnim časopisima, kao temeljnim nositeljima znanstvene komunikacije, relevantan je uzorak za ispunjenje postavljenih ciljeva ovog istraživanja.

Analiza rezultata

Časopisi. Većina od 17 analiziranih časopisa u cijelom je desetljeću objavila manji broj radova o povijesti knjige (v. tablicu 1 i grafikon 1). Pet je časopisa objavilo više od 10 članaka ili prosječno barem 1 godišnje, a samo su 2 časopisa objavila znatniji broj radova o toj tematici („Vjesnik bibliotekara Hrvatske“ 20, a „Gazophylacium“ 62). Pri takvoj kvantifikaciji treba naglasiti da neki časopisi nisu izlazili u cijelom odabranom razdoblju („Libellarium“ izlazi od 2008. godine) ili da izlaze rijetko („Osječki zbornik“), kao i da neki časopisi objavljuju veći broj sveščića godišnje, pa i veći broj članaka od drugih.

Grafikon 1. Broj članaka objavljenih u pojedinom časopisu

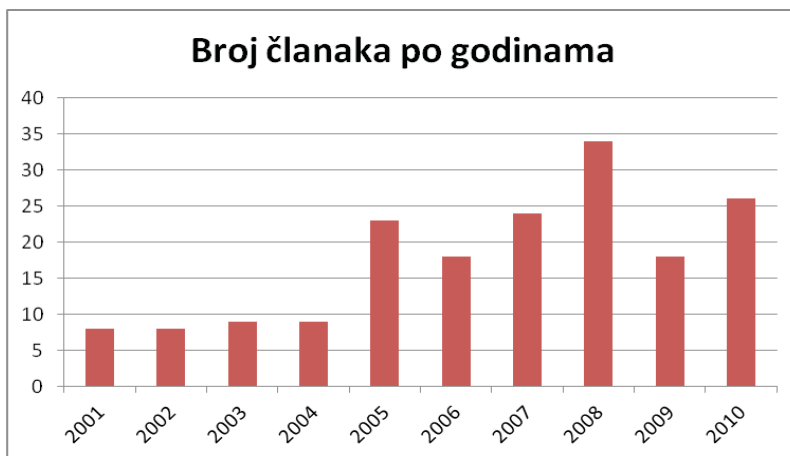

Nadalje treba uzeti u obzir i činjenicu da povijest knjige nije jedna od prioritarnih tema kojima se pojedini časopisi bave odnosno da u misiji časopisa, kao ni ustanove koja ga izdaje, najčešće nije zacrtano da će se sustavno baviti tom tematikom.

Uvid u godišnju produkciju svakog od 17 časopisa pokazao je da se povijest knjige kao tema pojavljuje svake godine u samo dva časopisa („Gazophylacium“ i „Kaj“), dok su u još 3 časopisa („Vjesnik bibliotekara Hrvatske“, „Senjski zbornik“ i „Arhivski

vjesnik“) članci o povijesti knjige objavljeni u 6 od odabranih 10 godina. Ako se taj podatak shvati kao indikator kontinuiranog ili barem povremenog bavljenja nekom temom, onda se toj pretpostavci treba vratiti i u razmatranju specifične tematike u svakom časopisu.

Grafikon 2. Članci u pojedinim časopisima po godinama

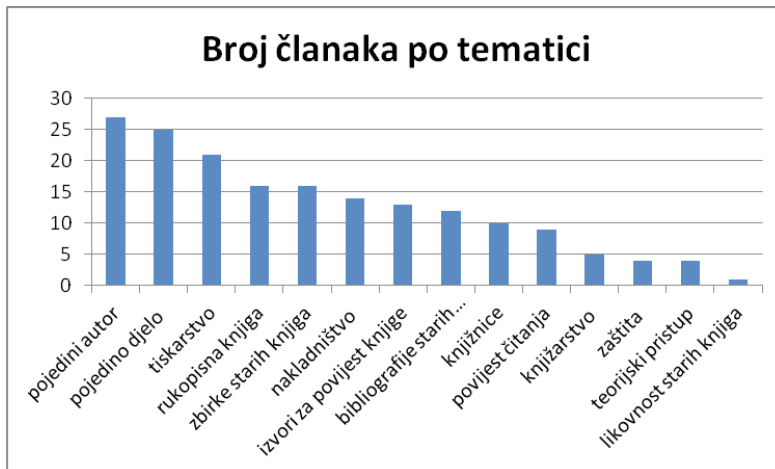

Članci. Najveći broj članaka s tematikom povijesti knjige objavljen je u „Gazophylaciumu“ i ako se promatra cijelo odabrano razdoblje i u pojedinim godinama. Iznimku predstavlja 2002. godina, kad se poviješću knjige bavilo 8 časopisa, svaki s po jednim člankom, kao i 2005. godina, kad je „Vjesnik bibliotekara Hrvatske“ u istom broju objavio 8 članaka posvećenih tiskarstvu. Posljednji je primjer i pokazatelj da veći broj članaka objavljenih u istom časopisu ne mora nužno značiti sustavno bavljenje nekom temom, jer je „Vjesnik bibliotekara Hrvatske“ u tom jednom broju objavio polovicu svih radova koje je na temu povijesti knjige objavio u svih 10 godina.

Promatrajući broj članaka o povijesti knjige kroz cijelo desetljeće (grafikon 2), može se uočiti da je u prvim godinama tog razdoblja objavljivano 8 - 9 članaka, u razdoblju od 2005. do 2008. taj je broj porastao na 34 objavljena članka, da bi se nakon toga smanjio na 18 - 24 članka. Na temelju takvih podataka moglo bi se zaključiti da se radi o trendu, tj. o popularnosti povijesti knjige koja je nakon sredine desetljeća postajala sve veća te da je, nakon što je 2008. godine dosegla svoj vrhunac, u posljednjim godinama desetljeća u manjem padu. Mora se napomenuti i da je na velik broj članaka objavljenih u 2008. godini golem utjecaj imao „Gazophylacium“ s 12 objavljenih članaka, uglavnom posvećenih 500. godišnjici rođenja Nikole Zrinskog Sigetskog (35% od ukupnog broja članaka objavljenih u toj godini), što je još jedno upozorenje da brojčane podatke treba uzeti s rezervom jer je riječ o relativno niskim brojkama, na koje lako može utjecati potez urednika ili neka druga okolnost iz redovitih praksi objavljivanja časopisa. Ako

relativno visok broj članaka u 2008. godini sagledamo u svjetlu spomenute godišnjice, onda niži broj članaka u godinama koje slijede ne treba shvatiti kao trend pada, već se može govoriti o podjednako zastupljenosti članaka u cijelom razdoblju od 2005. do 2010. godine. Takvom shvaćanju ide u prilog i činjenica da je broj časopisa koji su objavljivali članke o povijesti knjige tijekom desetljeća uglavnom rastao, i to od 4 časopisa u 2001. godini do 10 časopisa u 2010.

Grafikon 3. Broj članaka po tematici

Tematika. Analiza članaka po tematici bila je ključna za ovo istraživanje. Za to pitanje nije pronađen uzor u postojećoj literaturi, a već spomenuti članak Mire Bačić i Zagorke Majstorović (2007) ne identificira povijest knjige kao jednu od tematskih kategorija u svojem istraživanju. Klasifikacijska shema UDK, korištena u knjižnicama u Hrvatskoj i u samim časopisima, također nije mogla biti korištena jer je povijest knjige interdisciplinarno područje, pa je sasvim uobičajeno radove iz tog područja nalaziti u više mogućih skupina, od skupine 0 (Općenito – Rukopisi, rijetke knjige), preko skupine 6 (Primijenjene znanosti – Tiskarstvo), pa sve do raznih podskupina unutar Književnosti, Povijesti i sl. Zbog toga je popis tema korišten u ovom istraživanju nastajao tijekom samog istraživanja i rezultirao je podjelom članaka u 14 tematskih kategorija, a svaki članak smješten je samo u jednu od njih (grafikon 3.). Drugim riječima, teme i njihov broj nisu unaprijed definirani, već su dodjeljivani člancima kako bi se koja pojavila te su formulirani u obliku jedne riječi ili kratke sintagme. Ipak se većina ovdje korištenih tematskih kategorija, kao što su tiskarstvo, nakladništvo i druge, može smatrati uobičajenom unutar povijesti knjige i poznata je iz literature (npr. Darnton 1982). Na kraju pretraživanja prema pojedinim časopisima provjerena je konzistentnost dodijeljenih tema i prema potrebi su napravljene promjene unutar svakog časopisa i svake teme, kao i kroz više časopisa i više tema. Nekoliko je kategorija naknadno spojeno da bi broj i popis tema ostao pregledan. Tako se npr. činilo da je prikladno otvoriti

kategoriju „bibliografije starih knjiga“, kao i onu pod nazivom „bibliografije djela o starim knjigama“, no te su dvije teme kasnije spojene, kao i kategorije „pojedini primjerak“ i „pojedino djelo“. To nije bilo moguće napraviti s kategorijom „likovnost starih knjiga“ u kojoj se nalazi samo jedan članak jer se on nikako nije uklapao u neku drugu kategoriju.

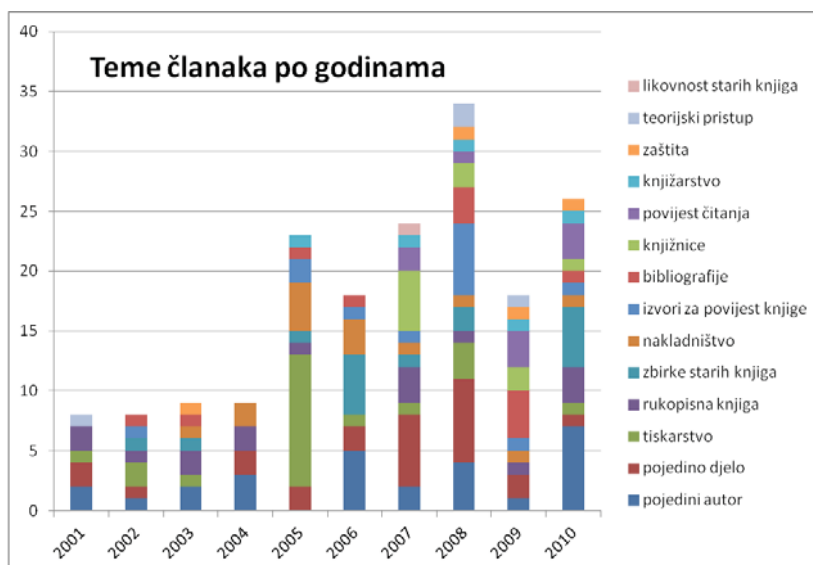
Iz grafikona 3 vidljivo je da je najveći broj članaka smješten u tematske kategorije „pojedini autor“ (27) i „pojedino djelo“ (25) i taj se podatak može smatrati indikativnim za stanje povijesti knjige u Hrvatskoj. Čini se da se većina stručnjaka i znanstvenika u bavljenju poviješću knjige zapravo bavi pojedinim slučajevima, pa članci često sadrže podatke o životu i radu nekog pisca, analizira se njegovo pojedino djelo iz jezične ili umjetničke perspektive, to se djelo uspoređuje s ostalim djelima istog ili drugih autora, navode se podaci o izdanjima, ponekad o tiskanju i sl. Takve je članke bilo vrlo teško smjestiti u jednu tematsku kategoriju, a u više slučajeva bilo je upitno treba li ih uopće uvrstiti u ovo istraživanje, pogotovo ako je autor članka ulazio u dublju analizu npr. filozofskog, jezičnog ili teološkog aspekta samog djela. No istim se člancima ipak ne može zanijekati interes za povijest knjige. Kad je god to bilo moguće, kod takvih se članaka pokušalo utvrditi postoji li jedan dominantan interes autora koji je u članku najviše došao do izražaja i po čemu je taj članak relevantan za povijest knjige. Ako je takav interes utvrđen, članak je smješten u neku drugu kategoriju koja pobliže opisuje povijest knjige, kako se ne bi dogodilo da linijom manjeg otpora prevelik broj članaka bude okarakteriziran kao opis pojedinog slučaja. Za ilustraciju ovog problema može poslužiti članak Zvonimira Jakobovića pod naslovom „250. obljetnica Šilobodove Arithmetike horvatszke“ („Gazophylacium“, 13(2008): 1 – 2). Iako bi se po naslovu moglo ocijeniti da se članak bavi pojedinim djelom, pregledom članka može se utvrditi da se njegova relevantnost za povijest knjige temelji na isticanju izlaska te knjige kao nakladničkog pothvata. Stoga mu je dodijeljena kategorija „nakladništvo“. Unatoč takvoj strategiji, većina je članaka ipak morala biti smještena u kategorije „pojedini autor“ i „pojedino djelo“.

Osim dviju tema s najvećim brojem članaka, relativno su popularne teme „tiskarstvo“ (21 članak), „rukopisna knjiga“ (16 članaka) i „zbirke starih knjiga“ (16 članaka), dok je preostalih 9 tema zastupljeno s manje od 15 članaka po svakoj. Na grafikonu 4 uočljivo je da su teme „pojedini autor“ i „pojedino djelo“ dominantne unutar gotovo svake godine u promatranom desetljeću, s izuzetkom 2005. godine, kad je tiskarstvo bilo najpopularnije, a čemu je najviše doprinio već spomenuti broj „Vjesnika bibliotekara Hrvatske“. I drugi neuobičajeno visoki brojevi članaka o pojedinoj temi obično ukazuju na tematske brojeve. Tako je u 2006. godini br. 33 – 34 časopisa „Muzeologija“ posvećen zbirkama starih knjiga, što je podiglo zastupljenost teme, a i uvrstilo „Muzeologiju“ u ovo istraživanje. Ostali časopisi, posebice oni koji su u istraživanju zastupljeni s više od 10 članaka, za predmet bavljenja imaju 5 do 11 različitih tema. Pritom prednjači „Gazophylacium“ sa 62 članka, ali i 11 različitih tema. Kako se radi o časopisima za koje je ranije utvrđeno da se kontinuirano ili barem povremeno bave

poviješću knjige u cijelom proučavanom razdoblju, ovdje se nameće pitanje je li takva raznolikost podtema planirana i ciljana ili je slučajna.

Uz dodjeljivanje teme svakom pojedinom članku, u nekom budućem istraživanju bilo bi zanimljivo procijeniti jesu li članci (i, ukoliko jesu, u kojoj mjeri) doprinijeli daljnjem razvoju povijesti knjige. Pritom se ne misli samo na članke o pojedinom autoru ili djelu jer se prilikom ovog istraživanja činilo da su i radovi o pojedinoj knjižnici ili nekom specifičnom pitanju iz tiskarstva također bili usko usmjereni. Iako je zahvaćanje u pojedinačno legitiman pristup u svakoj znanosti, Darnton je 1982. godine kritizirao takvu zatvorenost i naglašavao potrebu za holističkim pristupom istraživanju povijesti knjige.

Grafikon 4. Teme članaka po godinama

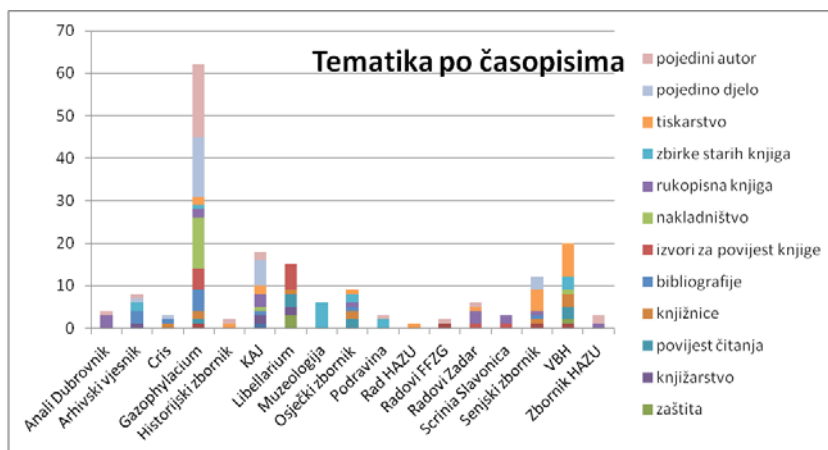

Na grafikonu 4 možemo uočiti da se tijekom desetljeća povećavao broj tema zastupljenih u člancima o povijesti knjige, tj. da je 2001. godine bilo zastupljeno samo 5 tema, a 2010. godine 12 tema. Veća raznolikost može se pratiti od 2007. godine, kad se u časopisima počinju pojavljivati teme koje ranije tijekom desetljeća nisu bile zastupljene, poput povijesti čitanja, povijesti knjižarstva, a u sljedećim godinama i zaštite stare građe i teorijskoga pristupa. Taj podatak pokazuje da je hrvatska povijest knjige u razdoblju od 2007. do 2010. doživjela i tematsko širenje.

Autori. Među autorima koji su se u promatranih deset godina bavili poviješću knjige polovica se pojavljuje samo jednom, iz čega bi se moglo zaključiti da je riječ o znanstvenicima kojima povijest knjige nije uža specijalnost. Petnaest se znanstvenika pojavljuje u svojstvu autora dvaju članaka, a devet autora u ovom je istraživanju

zastupljeno s po tri ili više radova (v. tablicu 2). Moglo bi se, dakle, govoriti o 9 znanstvenika koji se intenzivno bave poviješću knjige te o 15 znanstvenika koji se njome aktivnije bave. Možda bi više od samog broja autora mogla zabrinjavati činjenica da je od 177 članaka samo njih 9 (5 %) nastalo u suradnji dvoje ili troje autora. Takav podatak ukazuje na nedostatak timskog rada u znanstvenoj i stručnoj zajednici, barem u onom dijelu koji se odnosi na povijest knjige. Optimistično djeluje činjenica da se primjeri timskog rada pojavljuju u posljednjim godinama odabranog desetljeća, pa se može pretpostaviti da je takav pozitivan trend započet i da će se nastaviti.

Grafikon 5: Tematika po časopisima

Tablica 2. Autori koji su od 2001. do 2010. objavili više od 3 rada s tematikom povijesti knjige

Ime i prezime autora	Broj objavljenih članaka	Časopisi u kojima su članci objavljeni
Ivan Zvonar	3	Gazophylacium (1), Kaj (2)
Petar Runje	3	Senjski zbornik (2), Radovi Zadar (1)
Tatjana Puškadija Ribkin	3	Kaj (3)
Jelena Lakuš	4	Libellarium (3), VBH (1)
Vladimir Dugački	5	Gazophylacium (5)
Željko Vegh	9	Gazophylacium (8), Libellarium (1)
Mijo Korade	10	Gazophylacium (10)
Zoran Velagić	10	Gazophylacium (5), Libellarium (3), Osječki zbornik (2)
Alojz Jembrih	12	Gazophylacium (10), Kaj (2)

Zaključak

Istraživanju provedenom u ovom radu može se zamjeriti to da je bilo ograničeno pretraživanjem relativno malog broja časopisa u kraćem vremenskom razdoblju i da je u njemu korištena subjektivna procjena u odabiru časopisa i članaka. Točno je da je, u nedostatku egzaktnih kriterija koji bi neke članke precizno klasificirali, korištena procjena temeljena na osobnom iskustvu čitanja i korištenja znanstvene literature te na osobnom poznavanju povijesti knjige. No istraživanje je rezultiralo određenom količinom statističkih podataka koje ne treba shvatiti previše doslovno, ali ih se može smatrati indikatorima postojećeg stanja.

Stoga se na temelju rezultata predočenih u ovom radu može donijeti nekoliko zaključaka o stanju istraživanja povijesti knjige u Hrvatskoj. Podaci ukazuju na veći broj časopisa koji objavljuju radove iz područja povijesti knjige, no samo manji broj to radi kontinuirano, a samo jedan časopis navodi povijest knjige kao glavnu temu. Moglo bi se također reći da se u Hrvatskoj vrlo mali broj znanstvenika kontinuirano ili povremeno bavi poviješću knjige, dok se veći broj autora u tom području okušao jednom u deset godina. Tematika zastupljena u odabranim člancima reflektira raznovrsnost interesa u povijesti knjige, ali tek u manjem broju članaka ogledaju se recentni trendovi u svjetskoj povijesti knjige, dok je veći broj i dalje vezan uz tradicionalno bavljenje pojedinim autorom ili pojedinim djelom iz perspektive povijesti i povijesti književnosti.

Literatura

- Adams, T. – Barker, N. 1993. „A New Model for the Study of the Book“, u *A potencie of life: Books in society*, ur. N. Barker, 5 – 43. London: The British Library.
- Bačić, M. – Majstorović, Z. 2007. „Kvantitativna raščlamba članaka objavljenih u Vjesniku bibliotekara Hrvatske“, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 50(3): 15 – 25.
- Barbarić, A. – Hebrang Grgić, I. – Horvat, A. 2007. „Metodološki i sadržajni aspekti znanstveno istraživačkih radova objavljenih u Vjesniku bibliotekara Hrvatske od 1998. do 2006. godine“, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 50(4): 1 – 14.
- Barker, N. 1993. „Introduction“, u *A potencie of life: Books in society*, ur. N. Barker, 1 – 4. London: The British Library.
- Chartier, R. 1989. „General Introduction: Print Culture“, u *The Culture of Print: Power and the Uses of Print in Early Modern Europe*, ur. R. Chartier, 1 – 10. Cambridge: Polity Press.
- Chartier, R. 1994. *The Order of Books: Readers, Authors and Libraries in Europe between the Fourteenth and Eighteenth Centuries*. Stanford: Stanford University Press.
- Darnton, R. 2006. „What is the history of books?“, u *The book history reader*, ur. D. Finkelstein i A. McCleery, 9 – 26. New York – London: Routledge.
- Darnton, R. 2007. „What is the history of books? Revisited“, *Modern Intellectual History* 4(3): 495 – 508.

- Darnton, R. 2009. *The case for books*. New York: Public Affairs.
- Febvre, L. – Martin, H.-J. 1997. *The Coming of the Book: The Impact of Printing 1450-1800*. London – New York: Verso.
- Gross, M. 1980. *Historijska znanost*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Gross, M. 1996. *Suvremena historiografija*. Zagreb: Novi Liber.
- Hindman, S. 1991. „Introduction“, u *Printing the written word: the social history of books, circa 1450-1520*, ur. S. Hindman, 1 – 18. Ithaca – London: Cornell University Press.
- Howsam, L. 2006. *Old Books and New Histories: An Orientation to Studies in Book and Print Culture*. Toronto – Buffalo – London: University of Toronto Press.
- Hunt, L. ur. 1989. *Nova kulturna historija*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Katić, T. 2007. *Stara knjiga: bibliografska organizacija informacija*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- McKenzie, D. F. 2006. „The Book as an Expressive Form“, u *The book history reader*, ur. D. Finkelstein i A. McCleery, 27 – 38. New York – London: Routledge.
- Stipčević, A. 2004. – 2008. *Socijalna povijest knjige u Hrvata. Knjige I, II i III*. Zagreb: Školska knjiga.
- Velagić, Z. 2010. *Pisac i autoritet: bit autorstva i sustav autorizacije vjerskih knjiga u 18. stoljeću*. Zagreb: Naklada Ljevak.

Summary

Book history as a research topic in Croatian journals from 2001 to 2010

The aim of the paper is to determine the scope and content of Croatian research output in the field of book history, determine which Croatian journals publish papers on book history, the topics covered and the number of scholars who do research in this field. The research was conducted on the corpus of 177 papers published in 17 Croatian journals from 2001 to 2010.

The data collected indicates that few journals regularly publish papers on book history, and only one journal explicitly states book history as its major area of interest. Furthermore, it is evident that very few scholars regularly or occasionally do research on book history. The topics covered in selected papers bear witness to a wide range of interests, but only few papers follow recent trends in world book history research.

This paper, however, does not cover scholarly or trade monographs and conference proceedings published during the time under investigation, which is one of the limitations of the current research. Still, the output in scholarly and trade journals, which are the main channels of scholarly communication, provides a relevant sample for determining the incidence of book history as a research topic in Croatian science. These findings are the main research contribution of this paper.

KEY WORDS: book history, scholarly journals, trade journals.